

Zondag 24 juni 2018 -- Job komt in verzet

Lezing: Job 8 : 1 – 9 en Job 10 : 1- 9

Lied van Stef Bos – Nulpunt

Het lied van Job- Nulpunt

Nu ik alles heb verloren
En de stilte mij verwacht
En ik mijzelf heb teruggevonden
Daar waar ik dacht dat ik niet was

Nu ik alles los moet laten
En het donker mij omarmd
Alle grond is weggeslagen
Moe gevochten en gestrand

Sta ik in de open vlakte
Weet niet wat nog te geloven
En ik heb niets meer te verliezen
Dus ik geef me beter over

Nu ik de grens heb leren kennen
Tot waar mijn handen kunnen gaan
Nu ik weet wat mij te doen staat
Gebouwd op wat ik heb gedaan

Nu ik zie hoe op het nulpunt
Ik door de leegte wordt gered
En verbaasd ben hoeveel liefde
Zich altijd weer naar buiten vecht

Ik sta hier in de open vlakte
Weet niet wat nog te geloven
En ik heb niets meer te verliezen
Dus ik geef me beter over.

Dit lied van Job – Nulpunt heeft Stef Bos geschreven, bijna tien jaar geleden in het kader van een jubileum van de NCRV – twaalf liederen heeft hij toen gemaakt bij personen uit de bijbel. Als jongetje kende hij het verhaal als een verhaal van een enorme pechvogel. Hij krijgt alles en hij verliest alles. Niet alleen de ezelin en de slavin, ook zijn vrouw en z'n kinderen verliest hij. Op een gegeven moment is het totale kaalslag voor die man. Toen hij het weer las, veertig jaar later, vond hij het een fascinerend verhaal. De gesprekken met al zijn vrienden over wat hem overkomt, en wat de reden daarvoor is. Of dat God is, of dat hij al die ellende over zichzelf heeft afgeroepen. Stef Bos schreef er ook een preek van de leek bij en daarin herhaalt hij de woorden die hij van zijn moeder leerde. Hij schrijft: Zoals mijn moeder vroeger zei, die 14 was toen de oorlog begon en de hongervinter heeft meegemaakt: 'jongen, alles komt goed'. Ze had ook nog een variant: 'jongen, aan het eind komt alles goed'. Dus als het nog niet goed is, is het gewoon nog niet het eind, dan moet je nog even wachten. en al deze gedachten hebben geleid tot dit prachtige nummer: Nulpunt – Job in een notedop.

Het boek Job is inderdaad één van de spannendste en heftigste verhalen die er in de Bijbel staan. Het is een verhaal, een vertelling. Het hoort bij de wijsheidsliteratuur. Job is waarschijnlijk een verzonnen personage, net zoals de vader van de verloren zoon en zijn oudste broer en de beide zonen zelf verzonnen personages zijn. Zij treden op in een verhaal dat Jezus mensen vertelt met de bedoeling hen beter te laten begrijpen hoe God is en wie zij zelf zijn.

Het verhaal van Job en zijn vrienden is ook zo'n verhaal. Op het moment dat je zo'n verhaal instapt vergeet je dat het een verhaal is, dan wordt het allemaal echt. En Job is ook echter dan echt. Je kunt hem overal komen. Een mens die verlies op verlies lijdt. Het is niet te geloven wat sommige mensen te verduren krijgen aan tegenslag, ziekte, verlies en verdriet. En het is niet te geloven wat deze mensen soms te horen krijgen uit de mond van goedbedoelende anderen. Hoorden we hiervoor Job, de man die alles kwijt is geraakt, nog zo rustig en standvastig zeggen tegen zijn vrouw, die hem cynisch aanraadt dat geloof nu maar eens aan de kant te gooien: 'De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, de naam des Heren zij geloofd', een bewonderenswaardige geloofsbelijdenis vanuit de diepste ellende.

Daarna komen we een hele andere Job tegen. Vloekend en tierend, vol felle bitterheid en wanhoop. Het lijkt wel of Satan gelijk heeft gekregen met zijn voorspelling en er niets meer over is van Jobs geloof. Je schrikt ervan wat hij allemaal durft te zeggen. En dat dat allemaal in de Bijbel staat. Voor de vrienden van Job is het moeilijk om aan te horen. Die vrienden van Job hebben geen beste reputatie. Maar zoals we vorige keer al hoorden, ze hebben wel een hele week zwijgend bij hem gezeten. Dat is bijna niet om op te brengen voor een mens en ze deden het toch maar. En de eerste van hen die het woord neemt, Elifaz, kiest zijn woorden heel zorgvuldig. Hij begint met Job voorzichtig te vragen of hij het wel verdragen kan dat iemand iets tegen hem zegt. Hij is zich ervan bewust dat elke poging tot troost hier als een vloek kan klinken. Toch vindt hij dat hij wel iets moet zeggen. In eerste instantie gaat hij helemaal naast Job staan. Hij zegt: Job, jij hebt zoveel voor anderen

betekend, je hebt anderen getroost, je had zo'n sterk en inspirerend geloof, kan dat geloof jou nu ook niet helpen? Waarom richt je je niet tot God? Je weet toch dat Hij onze toeverlaat is, dat Hij absoluut te vertrouwen is? Waarom ga je nu dan zo tegen Hem te keer? God is rechtvaardig, dat staat vast, daar is niet aan te tornen. Dus, ook al vind ik het moeilijk om dat te zeggen, er moet wel een reden zijn dat deze verschrikkelijke dingen jou overkomen. Want God doet nooit iets zonder reden. Als je aan God gaat twijfelen, Job, dan ben je pas echt verloren!

De tweede en derde vriend zijn een stuk minder pastoraal. Ze hebben zich blijkbaar enorm lopen opwinden over wat Job allemaal durft te zeggen, godslastering vinden ze het. Ze kunnen het niet langer aanhoren, barsten los en lezen hem de les. Er zit een enorme passie in deze discussie, zowel bij Job als bij de vrienden. Inzet van dit spannende gesprek is de vraag of God te vertrouwen is. Dat is geen vrijblijvende vraag. Van het antwoord hangt hun leven af. Het is de vraag of dit leven goed is, of het betekenis heeft of dat het allemaal een grote wrede grap is en wij willoze speelballen zijn van een grillig en onrechtvaardig lot, pluisjes voortgeblazen door de wind.

Maar – een vraag - is Job wel aan het goede adres als hij God zo hevig aanvalt op wat hem overkomt? Dat is een lastig punt. In de wereld van de Bijbel is God de overal-aanwezige. Hij is betrokken bij alles wat gebeurt, elke vezel van het universum heeft met hem te maken. Wat Job ook voor discussies heeft met zijn vrienden – over veel dingen zijn ze het niet eens; dat ene delen ze, het besef dat niets buiten God omgaat.

In het vorige hoofdstuk heeft Job het nog gezegd: ‘als hij het niet is, wie doet het dan?’ (Job 9:24) – maar hij, God, is het wél, volgens Job, er is geen ander die in zijn schaduw kan staan. Ons denken over God heeft een grote ontwikkeling doorgemaakt. Wij zeggen dat Job en zijn vrienden niet zo makkelijk meer na. We weten van natuurwetten, die de ene keer voor droogte en dan weer voor regen zorgen, die stormen en orkanen sturen. Een stukje nuchterheid kan helpen. Zoals die dokter, die op de wanhopige vraag van een moeder, waarom zij nu toch een kind met het syndroom van Down moest krijgen, antwoordde: nou, kijk, er is iets misgegaan met het 23e chromosoom, dat gebeurt soms. Dat klinkt kil en zakelijk maar dat kan je redden: het is zoals het is, er zit niks achter en zeker geen God die je kwaad wil doen, straffen. Dan kunnen we Job dus op dit punt overslaan? Mooie poëzie, maar niet meer van toepassing? Toch niet. Want ik heb meermalen ontdekt dat ik mensen die iets ergs overkomen was, niet hielp met alleen maar die ontnuchtering, dat besef dat hen dit niet door God was aangedaan. Want wat moet je dan, waar moet je met je verdriet maar vooral met je boosheid naar toe? Je moet toch tegen iemand kunnen zeggen ‘dit is niet eerlijk, dit heb ik niet verdiend?!’, heel hard en herhaaldelijk, overdag en ’s nachts, in verschillende toonaarden?! Het universum luistert niet, het noodlot heeft geen adres, ‘de gang der dingen’ en ‘pure pech’ geen telefoonnummer... Misschien kunnen we de neiging, om God aan te spreken vergelijken met de ministeriële verantwoordelijkheid in de politiek. Een minister is voor alles in haar of zijn beleidsterrein verantwoordelijk.

Als er ergens een brug verzakt, dan spreken we de minister van Verkeer en Waterstaat erop aan, ook al heeft die niet persoonlijk het beton gestort, of is die brug zelfs van ver voor diens aantreden. In de kerk kennen we dat ook: dominees worden soms aangesproken op wat een vingerwijzende ouderling of niet-behulpzame diaken lang geleden, ergens anders, fout heeft gedaan. Daar kunnen we ons niet aan onttrekken door te zeggen ‘niks mee te maken’. Ik word dan aangesproken op de geloofstraditie waarin ik sta, en dan heb ik maar te antwoorden. Soms door ruitertlijk toe te geven dat die geloofstraditie er flink naast gezeten heeft, verkeerd oordeelde, verkeerd handelde. Zo laat God zich aanspreken. En wij mensen spreken hem aan. Ook wie niet direct denkt dat God hem of haar ziekte of tegenslag stuurde, heeft geen ander adres en roept voor je het weet: ‘God, waarom?!’ Dat mag. Job brengt ons voorbij een wereld waarin de dingen schijnbaar kloppen, hij confronteert ons met het rauwe leven waarin het voor veel mensen helemaal niet eerlijk toegaat.

Job was natuurlijk ook rijk. Hij was gewend dat het hem voor de wind ging, en hij zou best de gedachte hebben kunnen krijgen, dat hij dat verdiend had met zijn goede gedrag, zijn rechtvaardigheid.

Krijgt Satan, de Aanklager, dan toch niet een beetje gelijk? Wordt Job onheus tegen God, is hij een verwend gelovige die eraan gewend is dat het ‘m goed gaat? De vrienden nemen het op voor Gods rechtvaardigheid en verdedigen zijn eer. Job klaagt God aan en slingert Hem van alles in het gezicht, nog extra geprikkeld door wat zijn vrienden allemaal tegen hem inbrengen.

Hij gaat recht tegenover God staan en eist van God de mens te behandelen als zijn gelijke. Geen wonder dat de vrienden vinden dat hij wel eens een toontje lager mag zingen en Job aan zijn plaats herinneren: hij is uiteindelijk niet meer dan een schepsel en God is wel de almachtige Schepper.

En toch zal aan het eind van dit vele hoofdstukken beslaande twistgesprek door God gezegd worden dat het niet de vrienden zijn, die zo opkwamen voor Zijn eer, maar dat het zijn knecht Job is, die zo fel tegen Hem te keer ging, die goed van Hem gesproken heeft.

Wat heeft Job dan goed gedaan en de vrienden fout?

Die vrienden praten over God en maken Hem deel van hun redeneringen, hun eigen gesloten systeem. Job praat met God en daarin zit een zekere openheid. Uitgangspunt van hoe de vrienden denken over God is: God doet niets zonder reden, God zit altijd goed. En dus moet het leven, waarvan God de architect is, wel eerlijk in elkaar zitten. En daarom zit Job volgens hen fout. Daar valt geen speld tussen te krijgen en toch klopt het ergens niet. God en het lot vallen voor hen volledig samen.

De gedachte dat het leven misschien wel niet altijd eerlijk zou zijn, daar willen ze niet aan. Daarmee keren ze zich tegen hun vriend Job en maken zijn lot nog erger. Was er maar één die tegen Job gezegd had: ‘Verschrikkelijk wat jou allemaal overkomt, ik begrijp het ook niet. Waarom treft dit jou en niet mij?’ Maar dat gebeurt niet.

Job praat met God, hij richt zich voortdurend tot God, dat blijft hij doen, ook in zijn klacht en vertwijfeling.

Hij blijft op God hopen, ook nu Gods gezicht voor hem verduisterd is. Job weigert het hoofd te buigen en een schuld te erkennen die hij niet voelt, om God maar tevreden te stellen. Juist dat zou Gods eer te na zijn; in een God die dat vraagt weigert hij te geloven.

In Jobs boosheid en vasthoudendheid schuilt een enorme kracht, in al dat gemopper zit iets heel vitaals en hoopvol. Zoals ook soms in een liefdesrelatie strijd nodig is. Boos zijn op iemand die je lief is, is een vorm van betrokkenheid. Je kunt ook veel te vroeg zwijgen, je schouders ophalen en denken: laat ook maar. Dan neem je afstand van de ander. Job neemt geen afstand van God, dat is het enige wat hij niet doet. Ook al begrijpt hij helemaal niets van wat hem allemaal overkomt en wordt hij tot overmaat van ramp ook nog door zijn vrienden beschuldigd, al is het leven zo totaal oneerlijk en heeft hij daar geen verklaring voor, hij laat God niet los. Job blijft hopen op een God die hij kan vertrouwen, op goedheid, op eerlijkheid.

Dat moet toch te vinden zijn, ergens, ooit? Dat kan toch niet anders? God, alsjeblieft, geef antwoord en laat me niet alleen, roept hij. Ik ben bij U toch zeker aan het goede adres? Tot wie zou ik anders gaan?

Het antwoord op die klemmende vraag horen we als we de laatste hoofdstukken van Job zullen lezen. In ieder geval: god en Job laten elkaar niet los.

Loosdrecht, Gereformeerde Kerk
ds. Hillegonda Ploeger